

satge de les *Etymologiae* de Sant Isidor «*cymba*, locus imus navis» (xix, ii, 1); ara bé això no és una dada positiva sinó una de tantes llibertats que es pren el sant per fer passar les seves etimologies, com ho mostra l'acabament de les seves paraules: «locus imus navis, quod aquis *incumbat*»: seguint el seu costum de donar no una sinó dues o més etimologies (es tracta en definitiva de mostrar erudició), dóna a triar entre dues explicacions etimològiques, però la segona (*incumbat*) mostra, amb la seva *u*, que, tot grafiant *cymba*, ell pronunciava *cumba*. I no essent això més que una superficial elucubració erudita, no té cap valor etimològic, ni quant a la *y* ni quant al significat.

El fet és que el mot està ben documentat en cèltic: bretó *komm* 'obi', irl. mj. *comm* 'atuell', *cummal* 'got', 'conca, escudella', i que això pertany a un grup indoeuropeu ben representat en les famílies grega (*κύμβος*, *κύμβλον* i *κύμβη* signifiquen atuell abans que 'barca'), indoirànica, i germànica i no estranya a les altres (eslau, llatí, tocarí, etc.), veg. Pok., *IEW*, 592; en particlar tenim *kumbháb* 'pot, gerro' en sànscrit i *xumba* 'pot, tupí' («Topí»), 'fondal', en irani des de l'Avesta fins al persa modern i les llengües del Pamir.¹ Es planteja la qüestió del report, dins el cèltic i l'indoeuropeu, entre l'acc. 'petita vall' (pròpia en romànic del fem. *coma*) i la de 'obi, gaveta', i si hem d'atribuir al cèltic l'ús adjectiu del cast. *combado*, i partir, per a tot el romànic, d'una substantivació de l'ús adjectiu, que és el que suposa Rohlf's. Això últim em sembla que s'ha de descartar, no sols perquè no hi ha base en el cèltic conegut ni en les altres formes indoeuropees, sinó ja per la poca extensió d'aquest ús adjectiu en romànic: totalment estrany al català, occità (cf. *DCEC I*, 863b36-44), francès i els dialectes italians, alemanys i neerlandesos que l'han manllevat, només apareix en gallec i castellà, on és de data moderna [S. XVII], i d'altra banda la conservació de MB en el cast. *combado*, *comba*, és prova que el mot ni tan sols ha estat mai pròpiament castellà sinó manllevat del gallec o del mossàrab.²

Pel que fa a l'accepció 'valleta poc fonda', és aquest significat el que té més gran fermesa, extensió, antiguitat i arrelament en romànic, però la forma del ky, *cummm* 'vall fonda', segons Thurneysen sembla mot i significat antic, pel seu gran arrelament en la topònimia, i d'ell és versemblant que sigui manllevat l'ags. *cumb* 'vall'; però el cas és que aquest mot de Galles és masculí, i per tant suposa CUMBOS ni més ni menys que l'irlandès i el bretó, i no pas CUMBA, ço que augmenta la versemblança que aquest sentit del mot sigui translàtic en llengües cèltiques. Fora d'això, en indoeuropeu, amb significat orogràfic, no hi ha més que algun exemple del masculí *xumba* amb el valor de 'fondal, depressió' en certs passatges de l'Avesta. Fa l'efecte, doncs, que això sigui una acc. secundària, 'conca, obi' > 'valleta poc fonda' i no pas a la inversa, tal com per ex. ha succeït amb el nostre repetit topònim vall o coma de *Cadi*³ o *Cati* (ll. *catinus* 'olla'), al. (tal.) *mulde*, fr. *bassin*, cast. *cuenca*, cat. *conca*.

Però, translàtic o no, el fet és que CUMBA 'valleta'

és cabdal en la Romània. I essent així escau ja passar a tractar de COMA. Aquest tipus CUMBA 'vall' està arreladíssim i és un dels mots cabdals de la llengua de tots els temps, en els dominis francès (*combe*), occità (*comba*, ant., avui *coumbo*, gascò *coume*), així com en tota la terra catalana i en la Gàl·lia cisalpina; val a dir que per l'Oest la seva àrea no passa dels límits occidentals del català i el bearnès. Però entre nosaltres res més difós: i és un mot documentat copiosament des dels orígens de la llengua, i de significat uniforme arreu:⁴ pertot un séc o solc de mediocre profunditat en un vessant de muntanya, o entre dos serrats.

La nostra documentació comença ja des del segle IX, i raja en abundància, de primer vacillant entre *co(m)ma* i una forma més tradicionalista *comba*, on es manté per tradició notarial la -b- etimològica: «in ipsa *combas* unde aqua discurrit per imbres» a. 917, *Cart. de St. Cugat* (I, 13); «in capite *combe* de Codotio», a. 1187, *Cart. de Poblet*, p. 46; també en un de 1184 p. p. Miret i S., *TemplH*, p. 178. Però aviat apareix així mateix la forma pròpiament catalana, amb assimilació: «la *coma* Sancti Clementi ---» en un doc. d'Ovarra de 1056 (MzPi., *Orig.*, 348), «in *coma* que vocatur de Baldrig», a. 1197, *Cart. de Poblet*, 33. Bast-Bass., 730-33, donen vuit exs. de *comba*, des de 844, un de *coma* de 913 i després molt sovint (§ 5), un de *comma* en pergami original de 988 i quatre més d'aquesta forma amb *mm* des de 976. En la Renaixença, MilàF ja sabia donar-li el sentit correcte: «en tindrem bona festa, llaçats los elms, / per *comes* y riberes hi haurà torneig, / sagetes empenades volar farém», *Pros Bernat*, v. 366.

Així continua al Nord, gascò *coumo*, -me, -ma, tot al llarg del Pirineu des del Bearn fins a la Vall d'Aran i la frontera andorrana (Rohlf's, *Le Gc.*, 103); en passar la Garona cap a llevant reapareix, com s'ha d'esperar, -mb-: prov. *coumbo*; l'autor del *Jaufré* ho feia rimar amb -mb-: «amors d'aital home non dura, / ans fraing plus leu d'una retomba <'fiola, ampulla'>, / e fug plus que solelz de *comba*» (v. 8290). L'extensió en el nostre domini lingüístic sembla haver estat universal, fins i tot la del primitiu — al qual han fet concurrència els derivats com *comellar*, *comal*, en certs llocs, però sense anular en cap porció del nostre territori lingüístic la memòria del primitiu.

A Mall. avui és incomparablement més viu *comellar*, però resten casos de *coma* una mica pertot: a Artà (definit «terra enclojada amb rost de cada banda», *BDLC XIII*, 21); a Santa Eugènia, ultra la possessió *La Coma* hi ha un sementer dit *Sa Coma de S'Aguila*, a Manacor un mateix indret es coneix adés per *es Comellar de adés per La Coma de S'Arpella*, a Bunyola fins avui diuen *Ses Comes d'Honor*, si bé la combinació *Comellar de sa Coma des Ceros*, revela que *coma* ja tendeix a petrificar-se; *Coma-sema* i d'altres ja estan més petrificades com a topònims.

No detalleu els casos de *coma* a les valls pirinenques del Principat, car es compten per centenars a Cerd., And., Pall. i Ribag. (molts encara a la vall de